

Şehrin Nafızası

YeniGün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

CİLT: 8 • SAYI: 10

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

15 NİSAN 2026 ÇARŞAMBA

HÜSEYİN NAMIK ORKUN

1956'da vefatına kadar Türk Ocakları Genel Sekreteri olarak görevini sürdürdü. (Çimen, Sabriye Gülay, "Orkun, Hüseyin Namık", TDV İslam Ansiklopedisi, pdf)

Eğitim Durumu

Hüseyin Namık Orkun, ortaöğretimden sonra 1924 yılında İstanbul üniversitesi, Tarih Bölümünü bitirdi. Macaristan'a gitti. Budapeşte üniversitesi Felsefe Fakültesinde doktorasını bitirdi. Macaristan'da bulunduğu yıllarda yabancı bilim adamlarıyla fikrî ve ilmi mülahazalarda bulundu. Yurda dönünce çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. Türk tarihi ve dili üzerinde yaptığı çalışmalarını dikkat çekti. Dergicilik faaliyetlerinde bulundu.

Fikri Yapısı:

Tarih anlayışı: Türk tarihin Hunlardan önce başladığını kabul eder. Eski Türk yazıtlarının en son olarak Thomsen tarafından okunup ikinci defa tercüme edilmesiyle önceki tercümelerde yapılan hataların ve yanlış okumaların son çeviride düzeltilildiğini ifade eden Hüseyin Namık, Türk tarihinin Çin vesikalarına dayanarak Hunlarla başlatmanın doğru olmayacağını, evvela Edkinsin, daha sonra Franke ve De Groot tarafından zikrolunan Hunlardan evvel Tic diye bir ulusun varlığından bahisle bu adın Türk adı ile birleştirilmesinin Türk ulusunun tarihinin çok eskilere dayandığını belirtir. Türk adı da kuvvet, kudret manasına gelip, Türkler arasında baş kabileye, hâkim unsura verilen bir addır. (Orkun, Eski Türk Yazıtları, s. 5 vd., 1994, 3. Baskı. TDK)

Orkun Kitabelerinin Türk töresi hükümlerini barındırdığını ifade eden Hüseyin Namık Orkun, kitabelerde il, devlet ve halk kavramlarının tanımlarını yapmış, hükümdarın ve halkın görev ve haklarını belirtmiştir. "Han'a kağan namı verilirdi. Kraliçe de Katun namını alırdı. Şehzadelere Teğün, hanımlarına da konçuy adı verilirdi. Kağandan daha küçük rütbe Kan (Han) dır. Kan, müstakil olarak yaşayan bir kabilenin reisine ıtlak olunur. Göktürklerde sınıf farkının pek itina ile ayrıldığını görmekteyiz. Zadeğân sınıfı bey unvanını taşır ve bunun yanında buyruklar da vardı. Daha sonra Yabgular ve Şadlar da vardır ki bunlar Tölis ve Tarduşlar üzerine memur edilirdi. En sonra da Tudun, Çur, Apa, Tarkan gibi rütbelerin mevcudiyetini görmekteyiz.

Bütün Türk cemaatlerinde olduğu gibi Göktürklerde de hanlık iki kısma ayrılmıştı. Biri Şarkta oturan yanı müstakil hidiv, diğeri garp-

ta oturan hidivdir. Bunların başında kağan bulunurdu. Her memur rütbesinin derecesine göre muayyen askere kumanda ederdi. Han ilan olunan zat, bir keçe üzerine konur, etrafında dokuz dairevi gezinti yapılır, sonra hanı ata bindirirler ve bu esnada da boynunu ipek bir bez ile boğmamak şartı ile sıkırlar ve bu bezi gevşettikten sonra şu suali sorarlardı: "Kaç sene biz hanlık etmeye muktedir olacaksınız?" can acısı ile hükümdarın ağzından ne gibi bir kelime çıkarsa ondan saltanatının kısa veya uzun olacağını anlardı.

Bütün devlet ümerası senenin ilk ayında hükümdarın sarayında toplanır, devlerin işleri görüşülürdü. Hükümdarın muhafızlarına fu lin yani kurt namı verilirdi... Hükümdarın vazifesi kabile veya camia itihadını bozmamak ve o zaman da diğer kavimlerin yaptıkları gibi etrafa akınlar yaparak mal ve ganimet elde etmek, bu suretle milletini refah ve saadet içinde yaşatmaya çalışmaktır... ilh." (Orkun, a.g.e., s. 14 vd.)

Torunu N. Esim Mergen'in Türk Dili dergisinde yer alan "Büyük Babam Hüseyin Namık Orkun" adlı bir makalesinde dedesinin, Türk milletinin kendi soyunu tanıması, binlerce yıllık tarihi varlığını ve kültürel yapısını, dini, yaşayışını, töresini Türk gençlerine öğretmek için çalıştığını ifade etmektedir. "O, yabancı dilde ve eski Türkçe yazılmış eserleri yeni harflerle yazarak milletin köklerini tanımasını istemektedir.

1944 Türkçülük-Turancılık davasının sanıkları arasında yer almış, ancak daima Türklük âlemi için bilimsel temellerle çalışmış, eserlerini "Türk'e Türk ırkını, dilini, tarihini, kültürünü, coğrafyasını tanıtmak" amacı ile yazdığını belirtmiştir. Bu çerçevede kendisini bir 'ilmi Türkçü' olarak değerlendirebiliriz. Milliyetçiliği siyasi bir hareket olarak görmemiş, onu bir fikir ve kültür hareketi olarak almıştır. Türkçülüğü ise esas itibarı ile Türk milletinin kalkınması için çalışmak olarak nitelendirmiştir." (N, Esim Mergen, "Büyükbabam Hüseyin Namık Orkun, tdk. Gov.trg.Türk Dili Dergisi, Mart 2022, s.6)

Prof. Emin Bilgiç, "Onun ilim aşk ve idealizmi içerisinde hayatını sürdürdüğünü, Milliyetçilik ve Türkçülük idealizminin nefsinde en gelişmiş çağını yaşadığını", Fahriye Yılanlıoğlu, "Masal tadındaki dersleri ile ilmi, mefkure ile kutsileştirip tevâzu ile olgunlaştıran bir hoca olduğunu", İ. H. Gökhan, "Yeni harf-

lerle Türk Tarihini ilk yazarlardan olduğunu ve dönemin gençlerinin onun eserlerinden yararlandığını", Zeki Sofuoğlu, "Onun bir Türk düşünürü, tarihi hakikatleri arayan bir ilim, mefkure ve fikir adamı olduğunu", Ali Çankaya, "Onun öğrencilerine tarih dersi vermekten ziyade tarih şuuru aşılamaya çalıştığını" dile getirmişlerdir

H. N. Orkun'un akademik kişiliğini ve eserlerini incelediğimizde onu tek bir akademik kimlik ile tanımlamanın mümkün olmadığı anlaşılıyor. O, bütüncül, çok yönlü bir ilim adamıdır. Orkun'u tarihçiliğinin yanı sıra aynı zamanda bir dilci, fikir adamı, antropolog ve folklorist olarak da tanımlayabiliriz. Ama her şeyden öte onun en belirgin özelliğinin, memleketine ve Türklük âlemine hizmet etmek ideali olduğu anlaşılıyor. Bu ideal, onun eserlerini meydana getirmesinin başlıca sebeplerinden birini oluşturmuştur. (Mergen, a. g. m.s.6)

S. Okur Gümrükçüoğlu da hazırladığı doktora tezinde, Eski Türk yazıtlarını, yeni harflere çevirmekle Türk Hukuk tarihi açısından büyük bir hizmete imza attığını, Göktürk Kitabelerinde devlet, halk ve ülke kavramlarının açıklandığını hükümdarın ve halkın birbirlerine karşı hak ve sorumluluklarını ifade ettiğini, folklorik ve sosyolojik hükümler barındırdığını kaydetmiştir. (Saliha Okur Gümrükçüoğlu, "Hukuk Tarihi Açısından Hüseyin Namık Orkun ve Fasikülleri," Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C:3, Sayı:5, yıl: 2005, s.806 vd.) Dergi Park Pdf.

Osman Serkaya da tdk. Gov tr yayınlanan bir makalesinde "Bazı Kişi Adlarının Düzeltilmesi" dikkat çekmiş, birçok ibarelerin düzeltilmesini sağlamıştır. "DE-30 numaralı I. Uybat Yazıtı'nın 2. satırındaki Çab şat on Tarkan bengüsü okuyuşunda kelimeler yanlış yerlerden ayrılmış. Doğru okuma Alessio Bom baci tarafından Çabiş Tun Tarkan bengüsü şeklinde yapılmıştır. E-25 numaralı Oznacennaya Yazıtı'nın 2. satırındaki Ökü Çekül Tutuk sziime adınıldım okuyuşunda da kelimeler yanlış yerlerden ayrılmış. Doğru okuma 15 MART 2022 TÜRK DİLİ Sergey Yefimeviç Malov tarafından Küç Köl Totok esizim e adınıldım şeklinde yapılmıştır. E-10 numaralı I. Elegeşt Yazıtı'nın 5. veya 8. satırında geçen ve Kürt el kan alp urungu kelimeleri ile başlayan cümlelerin yanlış okunması yıllarca Kürtlerin Türk asıllı olduğunun delili sayılmıştır. Ancak aynı

mezarlıkta bulunan E-52 yazıtında geçen Körtle Sangun unvanı E-10'da geçen ibarenin doğru okunmasını sağlamıştır. Buna göre Kürt el kan okunan ilk üç kelime Körtle kan okunup "yakışıklı han, güzel han" olarak anlaşılmalıdır. Alp urungu okunan ibare al urungu okunup "al bayrak, al sancak" olarak anlaşılmalıdır. E-39 numaralı Kara-yüs Yazıtı'nın 2. satırı Hüseyin Namık Orkun tarafından ç sü baş andalığ öl[. .] şeklinde okunmuş. Metni (i) ç sü baş(i) antlığ öl[ti] şeklinde düzeltmek gerekiyor. Okuma Düzeltmeleri Radloff, Thomsen, Orkun gibi ilk nasirlerin siz, sizim, sizime şeklindeki okuyuşları (e)siz, (e)sizim, (e)sizime şekillerinde düzeltilmiştir. Birkaç düzeltme örneği daha verelim: E-5 numaralı I. Bank veya Barlık Yazıtı'nın 3. satırında beg erikime sizime adı rıdım okuyuşu artık beg erkime esizime adınıldım şeklinde okunuyor. E-28 numaralı I. Altun Köl Yazıtı'ndaki at aşar alp ertingiz / itu aşar küç ertin giz okuyuşu artık atsar alp ertingiz / tutsar küç ertingiz şeklinde okunuyor. E-9 numaralı Ulug-Kem Karasu Yazıtı'nda bengüsü yok ermiş yılınd yüz elig de okunarak anlam verilemeyen cümleler artık ... bengüsü yok erim / taylan yüzlüg edgü erim şeklinde okunabiliyor. E-3 numaralı Uygur-Turan Yazıtı'nda kuyda konçuyum yazıda oğlum ayıtı sizi me ayta bökmedim okunan cümle artık kuyda kunçuyum özde oğulum yta! esizim e! yta! bökmedim şeklinde okunuyor. E-28 numaralı I. Altun Köl Yazıtı'nda altun sunga yaş keyiki artıglag ogul okunan cümle artık altun sunga yaş keyiki artıgl! togıll! şeklinde okunuyor. Yenisey Yazıtları'nın içerisinde okunması ve anlaşılması en zor olan E-41 numaralı Kemçik-Çirgak Yazıtı'nın 7. ve 8. satırlarının son kısımları okunamıyordu. Artık bu manzum satırlar şöyle okunabiliyor: 7. satırın sonu: abda geyik atmak ne ergey? 8. satırın sonu: akında er sançmak ne ergey? "Ben öldüm. Artık "avda büyük baş av hayvanını kim avlayacak?" "Ben öldüm. Artık "akında düşmanın erini kim mızraklayacak?" (Osman Fikri Sert Kaya, Eleştiri / İnceleme, "Hüseyin Namık Orkun ve Yayımladığı Yenisey Yazıtları Metinleri Üzerine" tdk gov tr, Türk Dili, Mart 2022 vs.17 vd.)

Eserleri:

Hüseyin Namık Orkun, eserlerini yazma amacının her şeyden önce Türk kavimlerini ve coğrafyasını, Türk dilini, tarihini ve kültürünü tanıtmak ve gelecek nesillere aktarmak

olduğunu belirtmiştir. İkinci amacının, Türk tarihi ile ilgili yayınların kendi dilimizde pek az olmasından dolayı tarihimizi kendi dilimiz ile yazmak, okutmak ve okumak olduğunu ifade etmiştir. Bir diğer amacının ise Türk tarihinin kaynaklarını tanıtmak ve bu kaynaklar doğrultusunda Türk tarihini yazmak olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, eserlerini yazarken, Türk tarihinin Çin, Fin, Ermeni, Bizans ve Macar kaynaklarını araştırmış, eserlerini bu kaynaklara dayanarak eleştirel bir bakış açısı ile yeni Türkçe harfler ile yazmıştır. Eserlerinin çoğunu daha kapsamlı hazırladığını fakat dönemin şartlarında bastırmak için olanak bulamadığından kısaltmak zorunda kaldığını da üzülerek belirtmiştir. (Mergen, s.7)

Necdet Sancar, Hüseyin Namık Orkun'un eserlerini beş grupta toplamıştır.

Türk tarihi dair eserler,

Edebiyat tarihine dair eserleri,

Türk milliyetçiliğine dair eserleri,

Diğer eserleri,

Mektep kitapları,

Basılmasında emeği geçen eserleri. (Necdet

Sancar, Hüseyin Namık Orkun2un Kitapları, Makaleleri ve Hakkında Yazılanlar, s.84")

Tarihe Ait Eserleri:

1)Peçenekler: 1933, Burhaneddin Matbaası, İstanbul. 19,5x13,5 ebadında, 76 sh. Kitapta Hüseyin Namık Orkun tarafından yazılan bir önsözden sonra Peçenekler, Peçenek Medeniyeti, son söz ve bibliyografya kısımları bulunmaktadır. **2)Atıla ve Oğulları:** (1933 İst. Burhaneddin Matbaası. Kitap, 20x14 ebadında, 224 sayfadan oluşmaktadır. Hüseyin Namık Orkun'un ön sözünden sonra şu başlıklar yer almaktadır: Hunlar, Avrupa'da Hunlar, Atıla, Bizans Sefaret Heyeti, Atıla'nın Sarayı, Garp Seferi, İtalya Seferi, Atıla'nın Ölümü, Efsanelerde Atıla, Atıla'nın Oğulları, Sabirler, Utigur ve Kutrigurlar, Onoğurlar, Avarlar, Macarlar.)

3) Oğuzlara Dair: 1935, Ankara Ulus Matbaası, 135+VIII sayfa. **4) Hunlar:** 1938 İst, Burhaneddin Matb. **5) Türk Tarihi Not Hülasaları** (1940 Sertel matb., 208 sayfa.), **6) Türk Tarihi,** IV Cilt, 1946 Ahmet Sami Matb. Milli **I_II ciltte Tarihimizin Kaynakları,** Türklerin Ana Yurdu, Türk Soyu, Eski Türkler, Hunlar, Gök Türkler, Uygurlar, Avrupa'da Türkler, Atıla İmparatorluğu, İturgur ve Kururgurlar, Sabirler, Onourlar, Kumanlar, Avarlar, Macarlar, Hazarlar, Bulgarlar, Peçenekler, Hazarlar) **III. Ciltte** İslamiyet'ten sonraki Türk Devletlerini;

Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular, Çingizler, Timurlular, Kırım ve Çağatay Hanlıkları, Türkistan'ın son devir tarihi ve Rus İstilas, İran'da Türk sülaleleri, **IV. Ciltte** Anadolu Beylikleri Tarihi, Danişmend Oğulları, Mengücek Oğulları, Anadolu Selçukluları, Osmanlı Devleti- Sokullu'nun ölümüne kadar - tarihi, devlet idaresi ve teşkilatı hakkındaki bilgileri ihtiva eder.)

Avarlar, Peçenekler, Kumanlar: "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı eserinin müsveddesidir. Daktilo ile yazılıp teksir makinesinde çoğaltılmıştır.

Edebiyat Tarihine Ait Eserleri:

1) Eski Türk Yazıtları (1936-1941, IV cilt. **I. Cilt** İstanbul Devlet Basımevi- 1936: Talas yazıtları ile taşlar, aynalar, paralar, kâğıt üzerine yazılmış metinler. Bilge Kağan ile Uygur yazıtının Çince'den tercümeleri; **II. Cilt** Eski Türk Alfabeti, Orkun Alfabeti. İbrahim Necmi Dilmen ile H.D. Nimetullah Ma' tarafından yapılan tercümeler ve Hüseyin Namık Orkun'un yaptığı tashihler yer almaktadır. **III. Cilt** Alaeddin Kral Basımevi 1940 İst., 319+I. **Yenisey havzasında** bulunmuş yazıtların asıl metinleri, transkripsiyonları ve tercümeleleri, ağaç üzerine yazılmış bazı yazıtlar, Ongin ve Tonyukuk kitabelerinin fotokopileri, Sekel Türk Eserleri bölümlerini ihtiva etmektedir. **IV. Cilt,** Alaeddin Kral Basımevi, İstanbul 1941, XXII+210 sayfa. Cildin başında Hüseyin Namık Orkun'un "Eski Türk Yazıtlarına Dair Notlar", sözlük ve özel isimler, "Eski Türk Eserleri" ne ait fotoğraflar yer almaktadır.

2) Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikayesinin Uygurcası: (Satır aralarında Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Kral Alaeddin Basımevi, 1940 İst., 118 sayfa. Kitapta bazı notlar ve sözlükler bulunmaktadır.)

3) Türk Efsaneleri: Sekiz parçadan oluşan bu eser İstanbul'da Cumhuriyet matbaasında 1943 yılında basılmıştır. 73 sayfa olan kitapta Hüseyin Namık Orkun'un "Milli Efsanelerimize Dair" yazısından sonra Dünyanın Yaratılışı, Çıkış Efsanesi, Oğuz Efsanesi, Zola Tülek, Uygur Efsanesi, Tepegöz, Bamsı Böyrük, Kanturalı parçaları yer almaktadır. Türk Efsaneleri Çınaraltı yay. 3. Kitabı olarak yayınlanmıştır.

Türk Milliyetçiliğine Dair Eserleri

1) Türk Dünyası: Türk soyunun 20. yy. da yaşamakta olan kolları hakkında bilgi veren bu eser 1932 yılında İstanbul'da Milliyet matbaasında basılmıştır. Eser 1928 yılında Buda-

peşte'de hazırlanmış olduğundan kitabın iç ve dış kapaklarına "Budapeşte 1928" kaydı konulmuştur. Müellifin önsözü, yine müellifin 1928'de Budapeşte'de hazırlandığına dair ilk söz ile başlamaktadır. Mukaddime bölümünden sonra Fin-Ogur Kavimleri başlığı altında Ural kavimlerine ayrılmıştır. Türkleri; **Sibirya Türkleri** (Yakutlar, Altay), **Orta Asya Türkleri** (Kara Kırgızlar, Kazak-Kırgızlar, Şarki Türkistan Türkleri, Özbekler, Karakalpaklar, Türkmenler), **Volga Türkleri** (Kazan Türkleri, Çuvaşlar, Başkurtlar, Meğerler ve tepterle), **Kırım Türkleri** (Kırım Türkleri, Karayım Türkleri, Nogaylar, Kundurlar, Kumuklar, Karaçaylar), **Kafkasya Türkleri**, **Anadolu Türkleri** (Anadolu Türkleri, Bulgaristan Türkleri, Gagauzlar, Romanya Türkleri) olmak üzere altı bölümde inceler.

2)Yeryüzünde Türkler: (İstanbul 1944 Kenan Matbaası, Giriş bölümünden sonra kısaca Ural kavimlerinden bahseden yazar, Türk Kavimlerinin tasnifini Türk Dünyası tasnifinde olduğu gibi altı bölümde inceler. Türk Dünyasındaki Kafkasya ve Volga Türkleri bölümlerine bu kitapta Azeri Türkleri ve İdil Türkleri; İran Türkleri, Azerbaycan'daki Türkler ve İran'daki Türkler parçalara ayrılmış; Batı Türkleri Bölümünde Irak, Suriye, Yunanistan ve Kıbrıs Türkleri ilave edilmiştir.

3) Türkçülüğün Tarihi: İst. 1944, Güven Matbaası. 100+I sayfa. Türk'ün Öz Yurdu, En Eski Türk Birliği, Türk Karakteri, Türkolojinin Tarihi, Türkçülüğün Mübeşşirleri, Osmanlı İmparatorluğu ve Türklük, Osmanlılar ve Hristiyanlar, Türkçülüğe Doğru, İlk Türkçüler, Türkiye Dışında Türkçülük, Türkçülüğün Sistemleşmesi, Organize Türkçülük. Kitabın sonunda indeks bölümü yer almaktadır.

Diğer Eserleri:

1)Türk Tarihinin Bizans Kaynakları, 2) Osmanlıların Aslına Dair, 3) Türk İstilas Devrinde Macaristan ve Avusturya'da Casuslar, 4) Türk Sözü'nün Aslı, Eski Türklerde Evcil Hayvanların Tarihçesi,

Mektep Kitapları: 1) Orta Okul İçin Okuma Kitabı.I-IV-V

Hazırlanmasında emeği geçen eserler: 1) Türk Hukuk Tarihi, Makaleler

Sonuç

Hüseyin Namık Orkun'un ne kadar velut ne kadar Türk'e ve Türklüğe değer verdiğini yukarıda tanıttığımız eserlerden anlaşılmaktadır. O, Türk tarihi için yeri doldurulamaz çalışmaların öncüsü olmuştur. Ömrünü Türk millerinin refahı ve kalkınmasına vakfetmiş, kalemini Türk gençlerinin şuurlanması için oynamıştır.

Mekânı cennet olsun.

GÜLİSTAN'IN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

هر که برخویشتن نبخشاید
کر نبخشد برو کسی شاید

*Kendine acımayan kimseye,
başkaları acımazsa layıktır.*

(Şeyh Sâdî)

KENDİNE ACI

*Sen kendine acımazsan başkasından acıma bekleme,
Boşu boşuna acılarına yeni acılar ekleme.*

(Ahmet Sevgi)

HIZLI OKUMA VE ANLAMA

Çağımızdaki ilerlemeler her alanda bilgi yığılmasına neden olmaktadır. Eski- den bilgi birikimi yüzlerce ancak yılda iki katına çıkarken günümüzde her yıl ikiye katlanmaktadır. Üretilen bilgiler internet yoluyla hızla yayılmakta ve kullanılmaktadır. Bilgisayar ve dijital araçlarla bilginin üretil- mesi ve paylaşılması çok kolay olmaktadır. Bu durum çağdaş insanın yeni bilgileri öğrenme- sini, beceriler kazanmasını, mesleğindeki ye- nilikleri izlemesini, güncel gelişmelere uyum sağlamasını ve topluma aktif olarak katılması- nı zorunlu kılmaktadır. Diğer taraftan zaman kıymetli ve sınırlı bir kaynaktır. Çeşitli görev ve sorumluluklar içinde istenilen her şeyi ba- şarmak için zaman bulmak zor olmaktadır. Bu nedenle insanlar zamanlarını en verimli şekil- de kullanmanın yollarını aramaktadır. Bunun da yolu hızlı okuma olmaktadır.

Bilgiye ulaşmanın çeşitli yolları vardır. Ancak en üstün bilgi alma yolu okumadır. Elektronik ilerlemeler, radyo, televizyon, telefon, CD gibi araçlar ne kadar gelişirse gelişsin, sözlü olarak bilgi aktarmada sınırlı kalmaktadır. Bir spiker, aktör veya öğretmen, dinleyicilere bir saatte en fazla 9.000 kelime aktarabilmektedir. Oysa orta düzeyde bir okuyucu saatte 27.000 ke- lime okumaktadır. Eğer okuyucu kaymağını alma tekniğini uygularsa, okuma hızını üç katına çıkarabilmekte ve saatte 71.000 keli- me okuyabilmektedir. Bu durum sadece gü- nümüz için değil gelecekte de okuma yoluyla bilgi almanın daha etkili ve verimli olacağını göstermektedir. O halde bir an önce hızlı oku- mayı öğrenmek gerekmektedir.

Hızlı okuma verimli okumak demektir. Kısa sürede çok materyal okumak için iyi bir se- çenektir. Kitap ya da materyal okurken har- canan süreyi azaltmaya yardımcı olmakta- dır. Zamandan tasarruf sağlayarak kısa süre içinde daha fazla bilgi edinmeye olanak tanı- maktadır. Ayrıca metindeki küçük ayrıntılar- la dikkati dağıtmadan metnin ana noktalara odaklanmayı sağlamakta, dikkat ve verimliliği artırmaktadır. Bu süreçte çok kelime öğre- nilmekte, zihinsel sözlük zenginleştirilmekte ve anlama düzeyi yükselmektedir. Bir başka ifadeyle hızlı okuma dil ve zihinsel becerileri geliştirmeye büyük katkı sağlamaktadır. Bu da okunanları öğrenme ve hatırlamayı ko- laylaştırmaktadır. Böylece zihni güçlendir-

PROF. DR.
FİRDEVS
GÜNEŞ

mekte, sınavlarda ve iş hayatında başarıya, verimliliği, öz güveni ve analitik düşünmeyi artırmaktadır. Ancak bütün bu okuma bece- rilerinin düzenli uygulamalarla geliştirildiğini de unutmamak gerekmektedir. Yaklaşık on dört hafta sistemli uygulamalar sonucu hızlı okumada istenilen başarıya ulaşılmaktadır.

Hızlı okuma ile anlama arasında doğrusal ilişkiler vardır. Okuma sırasında gözün yazılı bilgileri hızlı alması, zihinde hızlı işlenme- si, anlama ve öğrenme sürecini kolaylaştır- maktadır. Beyin okuma sırasında çok hızlı hareket etmekte, gözlerin aldığı kelimeleri birleştirmekte, aynı zamanda gelecek kelime ve cümleleri tahmin etmektedir. Yani beyin kelime ve cümleleri bağlayarak anlam zinciri oluşturmaktadır. Bu durum dikkat yoğunlaş- tırma, kelime ve cümleleri hızlı tanıma, anlam bağları kurma, eski bilgilerle yenileri birleştir- me gibi süreçleri hızlandırmaktadır. Böylece anlama ve öğrenme kolaylaşmaktadır. Oysa kelimeleri tek tek veya yavaş okumada tam tersi olmaktadır. Çünkü yavaş okurken anlam zinciri kopmakta, okuyucu okuduklarını anla- mak için bilinçli ya da bilinçsiz olarak önceki satırlara dönerek tekrar okumaktadır. Gözler kelime kelime veya yavaş okurken beklemeyi sevmeyen zihin başka şeylerle ilgilenmekte, dikkat dağılmakta ve metinden uzaklaşmak- tadır. Yani hızlı çalışan zihin yavaş okumadan çok fazla hoşlanmamaktadır. Okuma hızı bey- nin çalışma hızına yakın olursa metni anlama daha kolay olmaktadır.

Hızlı Okuma Nedir?

Hızlı okuma, çeşitli yöntem ve teknikler uy- gulayarak bir metindeki bilgileri kısa sürede alma işlemidir. Metindeki yazıları okuma sü- resine değil, metindeki bilgileri alma süresine odaklanılmaktadır. Bu nedenle hızlı okuma üç temel beceri alanı ile özetlenmektedir. Bun- lar görme çabukluğu (okuma hızı), anlama ve zihinde yapılandırma. Hızlı okuma için üç alanda sistemli çalışmalar yapılmakta ve ge- rekli beceriler geliştirilmektedir.

1. Görme Çabukluğu/Hız: Hızlı okumada ilk

aşama hızıdır. Hız bir metnin sonuna ulaşma süresini değil, bir metinden bilgileri alma süresi anlatılmaktadır. Bunun için görme çabukluğu becerilerini geliştirmek gerekmektedir. Görme aşamasında yazılar ve görseller alınmakta, beyne iletilmektedir. Gözde 130 milyon duyu alıcısı vardır. Bunlar aracılığıyla harf, hece, kelime, yazı, rakam, şekil, resim gibi bilgiler toplanmakta ve beyne gönderilmektedir. Beyin gözüün topladığı bilgi ve görüntüleri işleyerek anlamlar oluşturmaktadır. Bu süreçte kelime tanıma işleminin hızlı olması çok önemlidir. Uzman okuyucular bir kelimeyi laboratuvar ortamında 10 salise içinde tanımakta ve 40 salisede sesli okumaktadır. Bir başka ifadeyle uzman okuyucunun bir kelimeyi gözle-sessiz okuması 10 salise, sesli okuması ise 40 salise sürmektedir (Güneş,2009). Bu nedenle hızlı okumada görme çabukluğu üzerinde önemle durulmaktadır. Görme çabukluğu için kelimeyi çabuk tanıma, okuma hatalarını önleme, gözüün geriye dönüş ve gereksiz hareketlerini giderme, göz duruşlarını düzenleme, görme yelpazesini geliştirme gibi çalışmalar yapılmaktadır.

2. Anlama: Hızlı okumanın ikinci aşaması anlamadır. Anlama okuma sırasında gözlerin topladığı bilgilerin zihinde işlenmesi demektir. Bu süreçte önce kelimelerin anlamları tek tek belirlenmekte, bunlar birleştirilerek cümlelerin anlamına ulaşılmaktadır. Böylece cümlelerin anlamları sıralanmakta, birleştirilmekte ve okunan metnin ana düşüncesi çıkarılmaktadır. Metni anlamak için kelimelerin anlamını bilmek, dil bilgisine hâkim olmak, sınıflama, tahmin yapma, neden- sonuçları bulma, çıkarım yapma, bağ kurma gibi zihinsel becerileri yapmak gerekmektedir. Ayrıca kültürel bilgiler yani metinde bahsedilen konuyu anlamak, aları bilmek de önemli olmaktadır. Böylece zihne alınan bilgiler sıralama, sınıflama, ilişkilendirme, sorgulama, analiz-sentez gibi çeşitli işlemlerden geçirilerek birleştirilme ve yeniden anlamlandırılmaktadır. Bu işleme anlamlandırma ya da anlam oluşturma denilmektedir. Anlama hızı ve düzeyini artırmak için çeşitli beceriler üzerinde durulmaktadır. Bunların başında dikkat ve odaklanma gelmektedir. Dikkat anlama sürecini doğrudan etkilemektedir. Birey okuma amacına göre dikkatini yoğunlaştırmakta, dikkat süresini, zamanını, aşamalarını ve içeriğini kendisi belirlemektedir. Ayrıca dört özel teknik hem anlama hem de zihinsel becerileri geliştirici olmaktadır. Bunlar tahmin etme, sorgulama,

özetleme ve anlamı açıklama teknikleridir. Et-kili bir anlama için bu beceriler geliştirilmeye çalışılmaktadır.

3. Zihne Yerleştirme: Hızlı okumada üçüncü aşama zihinde yapılandırma yani zihne yerleştirmedir. Göz, okuma sırasında görüntüleri aktararak yazının anlamının sürekli ve seri biçimde oluşturulması için zihne yardım etmektedir. Bu nedenle hızlı okuma çalışmalarının ağırlığı gözüün önüne değil arkasına yani zihne yöneliktir. Okurken alınan bilgiler zihinsel işlemlerden geçirilerek yeni anlamlar oluşturulmakta ve okuyucunun önceki bilgileriyle bütünleştirilerek zihnine yerleştirilmektedir. Bu işleme zihinde yapılandırma denilmektedir. Alınan bilginin kalıcı olması için mutlaka zihinde yapılandırılması gerekmektedir. Okuyucunun okuma amacını belirlemesi, ön bilgilerini harekete geçirmesi, tahmin, çıkarım, analiz, sentez, özetleme, değerlendirme gibi becerileri geliştirmesi zorunlu olmaktadır. Metnin içeriğini ve yapısını belirleme, sorgulama, ilişkilendirme gibi işlemler okuma hızını geliştirmektedir.

Görüldüğü gibi hızlı okumada görme çabukluğu, anlama ve zihne yerleştirme becerileri temel olmaktadır. Bunlar düz bir çizgi şeklinde değil iç içe geçmiş halkalar biçimindedir. Birey okuma sırasında bir taraftan okuma hızını geliştirmekte ve bir taraftan da öğrendiği teknikleri uygulamaktadır. Bu süreçte zamanı iyi kullanma, hızlı düşünme, sorgulama, öğrenme, sorun çözme, zihinde yapılandırma gibi becerilere de ağırlık verilmektedir.

Yöntem ve Teknikler: Hızlı okuma becerilerini geliştirmek için çeşitli yöntemlerden yararlanılmaktadır. Bunlar tam ve seçmeli okuma olmak üzere iki grupta toplanmaktadır.

Tam okuma, bir metindeki kelimelerin hiçbirini atlamaksızın, bütün kelime, cümle ve satırları okumaya denilmektedir. Bu okumada metnin satırları soldan sağa çizgi şeklinde izlenerek okunmaktadır. Göz satırları izlerken zihin de yazarın düşüncesine ve metindeki olayların akışına eşlik etmektedir. Bu yöntem temel okuma becerilerini geliştirmek amacıyla çocuk, genç ve yetişkinlerin eğitiminde zorunlu olarak uygulanmaktadır. Bu yöntem bilgilendirici, öyküleyici, şiir gibi metinleri okumada yararlı olmaktadır. Hızlı okumada önce tam okuma becerileri üzerinde durulmakta ardından seçmeli okumaya geçilmektedir.

Seçmeli okuma, bir metnin önemli yerlerini bulmak, önemli bilgileri seçmek amacıyla bazı cümle ya da yerleri atlayarak okumaya denil-

mektedir. Tam okumada okuyucu metni satır satır okumakta ve metne bağlı kalmaktadır. Oysa seçmeli okumada okuyucu metinden istediği yeri seçmekte ve okuma amacına göre bağımsız hareket etmektedir. Bir başka ifadeyle seçmeli okuma, metindeki bazı kelime, cümle ya da paragrafların atlandığı bir okuma türüdür. Seçmeli okuma sırasında metindeki önemli bilgiler hızlıca seçilmekte, işlenmekte, birleştirilmekte ve zihne yerleştirilmektedir. Bu nedenle seçmeli okuma hızlı okuma çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Bilindiği gibi hızlı okumanın temel amacı metindeki bilgileri hızlı almaktır. Bunun için kaynağını alma, yerini bulma, göz gezdirmeye, önemli cümleleri seçme gibi teknikler uygulanmaktadır. Örneğin ansiklopediden bilgi arama, teknik bir kitaptan bazı paragraflara bakma, sözlükten bir kelimeyi arama, gazeteden bir haberi araştırma gibi. Böyle durumlarda kitap, sözlük veya ansiklopedinin tamamını okumak yerine bizi ilgilendiren kısımları seçmek gerekmektedir. Böylece okuyucu zaman kazanmaktadır.

Metinler: Okuyucu kitap, makale, roman, hikâye, yıllık, sözlük, ansiklopedi, broşür, gazete, küçük ilanlar, magazin dergileri, özel dergiler, monografiler, raporlar, bilgi ya da düşünce yazıları gibi çeşitli materyaller okumaktadır. Bunların hepsi hızlı okuma yöntemiyle okunmaz. Yani hızlı okuma her materyale uygun değildir. Bazı metinlerde bilgiyi iyi anlamak, ayrıntıları akılda tutmak, incelikleri özümsemek ve becerileri uygulamak için yavaş okumak gerekmektedir. Örneğin edebi romanlar, şiirler gibi bazı metinler, güzelliklerini ve inceliklerini tam olarak takdir edebilmek için daha yavaş ve dikkatli okunmalıdır. Böyle metinleri okurken hıza odaklanmak, önemli ayrıntıları kaçırmaya ve derinlemesine anlamayı engellemektedir. Hatta okuma zevkini azaltabilmekte, metnin her kelimesi ve cümlesinin tadını çıkarmak zorlaşmaktadır. Okuma daha mekanik ve monoton hale gelebilmekte, okuma zevkini ve deneyimini olumsuz etkilemektedir. Oysa hızlı okumanın amacı önemli bilgilere hızlıca ulaşmak olduğundan günlük yazılar, haberler, duyurular, gazete makaleleri gibi bilgilendirici metinlere daha uygundur. Okuma hızı, anlama ve metin türü arasında denge kurmak çok önemlidir. Doğru teknikleri uygun metinlerde kullanarak düzenli okumak gerekmektedir.

Hız Ölçme: Okuma hızı dakikada okunan kelime veya harf sayısı ile ölçülmektedir. Ses-

li okuma ve sessiz okuma için ayrı ölçekler kullanılmaktadır. Kelime ölçeğine göre sesli okumada dakikada 240 kelime, sessiz okumada ise 600 kelime okunması öngörülmektedir. Kelime sayısı ile okuma hızını ölçmek çok kolaydır. Okunan kelimeler sayılmakta ve değerlendirilmektedir. Ancak bu yöntem bazı sorunlar yaratmaktadır. Kelimedeki harf sayısı ya da kelime uzunlukları farklıdır. Metinlerde konularına göre farklı uzunlukta kelimeler kullanılmaktadır. Örneğin günlük gazetelerde kısa basit kelimeler kullanılmaktadır. Politikacılar, filozoflar ve bilginler uzun kelimeleri tercih etmektedirler. Gazete makalelerinde kelime uzunluğu ortalama 5 harftir. Felsefi parçalarda ise bu sayı ortalama 8'e çıkmaktadır. Türkçemizde bazı kelimeler iki harften oluşurken bazıları da 44 harfe kadar çıkmaktadır. Okunan metindeki kelimeler uzun ise okuma hızı düşmekte, kısa ise artmaktadır. Bu nedenle okuma hızını daha iyi ölçmek için saatte okunan harf sayısı kullanılmaktadır.

Okuma hızının harflerle ölçülmesi Türkçe için çok uygundur. Çünkü Türkçemiz 'de her harf okunduğundan harf sayısı iyi bir ölçektir. Okuyuculara verilecek metnin harfleri önceden sayılmakta ve bir ölçek oluşturulmaktadır. Harf ölçeğine göre sesli okuma hızı dakikada 1300 harf, sessiz okuma için 3000 harf olarak belirlenmektedir. Birinci sınıf öğrencisinin yıl sonunda 1 dakikada ortalama 300 harf (60 kelime) okuması öngörülmektedir. Yetişkinlerde sesli okuma hızı dakikada 1300 harf olarak belirlenmektedir. Bunlar tam okuma yönteminde kullanılan hızlardır. Seçmeli okumada daha farklı hız ölçekleri kullanılmaktadır.

Bir metnin anlaşılma durumunu ölçmek için en iyi yol, metin içeriğine yönelik sorular sormaktır. Bunlar çoktan seçmeli sorular, açık uçlu sorular, doldurma testleri, kısa cevaplı sorular, metni özetlemeyi ya da yeniden düzenlemeyi içeren geliştirici sorular vb. olmaktadır. Bu soruların hepsi aynı anlama becerilerini ölçmemektedir. Örneğin çoktan seçmeli sorular daha çok bilgi ve hatırlama düzeyindeki soruları içermektedir. Kısaca anlama hızı ve düzeyi metin hakkında sorulan çeşitli sorularla ölçülmekte ve yüzde ile ifade edilmektedir.

Sonuç: Hızlı okumak sadece günümüz için değil gelecekte de büyük yararlar sağlayacak önemli bir beceri alanıdır. Ancak hızlı okuma becerileri yaklaşık on dört hafta boyu sistemli ve düzenli uygulamalarla geliştirilmektedir.

Bunun için uzmanlardan, eğitim kurslarından ya da kitaplardan yararlanılmalıdır. Okuma becerilerine dayalı geliştirilmektedir. Bunun için hızlı okuma çalışmalarına başlamadan önce bireyin okuma becerileri gözden geçirilmekte, eksiklik, hatalar ve sorunlar varsa giderilmektedir. Yani temel okuma becerileri iyileştirildikten sonra hızlı okuma çalışmalarına geçilmektedir. Ayrıca hızlı okuma becerileri yaşla sınırlı değildir. Her düzeyin kendine göre hızı vardır. Çocuk, genç, yetişkin, yaşlı herkes yeni bilgileri öğrenmek ve kendini geliştirmek için

hızlı okumaya başlayabilir. Hızlı okuma ve anlama becerileri, bireyde güven duygusunu artırmakta, yeni görev ve zorluklara cesaretle yaklaşmasını sağlamaktadır. Bu güven, iş ve özel yaşamı da etkileyerek bireyin başarıya ulaşmasına yardımcı olmaktadır.

Kaynak: Güneş, F.(1998). Hızlı Okuma Teknikleri, Ocak Yayınları, Ankara.
Güneş, F.(2009). Hızlı Okuma ve Anlamı Yapılandırma, Nobel Yayın Basım
Güneş, F.(2015). Etkinliklerle Hızlı Okuma ve Anlama, Pegem Akademi.

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet
Sevgi

کین و حسد اولماسه دنیا حضور بولوردی
سوکی و صایغی ده اک بیوک میراث اولوردی

KİN VE HASET

*Kin ve haset olmasa dünya huzur bulurdu,
Sevgi ve saygı da en büyük miras olurdu.*

(Ahmet Sevgi)

MESNEVİ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

کوش چون نافذ بود دیده شود
ورنه قل در کوش پیچیده شود

*Kulak hakikate nüfuz ederse göz kesilir.
Yoksa söz kulakta kalır, gönle tesir etmez.*

(Hz. Mevlânâ)

KULAK VE GÖZ

*İnsanın kulağı hem kulak olmalı hem de göz,
Aksi halde hep havada kalır, öze inmez söz.*

(Ahmet Sevgi)

KONYA'DA HOPARLÖR TEŞKİLATI KURULMASINA DAİR BAZI BİLGİLER

Giriş

Konya Halkevi sadece kurslarla, kongrelerle, sosyal yardımlarla, eski eserlerin tespiti ve fotoğraflanması, kültürel yayınlarla uğraşmakla yetinmemiş, bunların halka duyurulması, anlatılanların yayılması ve kamuoyu tarafından öğrenilmesi için de gayret sarf etmiştir. Bunun en iyi yolu da o zamanki imkânlar içerisinde şehirde hoparlör teşkilatı kurmaktır, şeklinde düşünülmüştür. Böylece Halkevi'nin bütün faaliyetlerini Halkevine gelemeyen insanların da duymaları, öğrenmeleri sağlanmıştır. Ayrıca memlekette olup bitenler hakkında bilgi sahibi olmasına çalışılmıştır. Bu konuyu basına yansıyan kadıyla anlatalım.

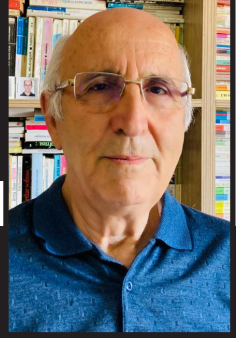
Şehirde Hoparlör Teşkilatının Kurulması

Konya Halkevi, kuruluşunun dördüncü yılından itibaren hoparlör teşkilatından yararlanmaya başlamış, siparişini verdiği hoparlörün bir an evvel şehre getirilmesi için ayrıca bir uğraş vermiştir. Bunun neticesinde ilgili satış acentesi, hoparlörleri göndermiş ve 29 Ekim 1936 tarihindeki törene yetiştirilmesi sağlanmıştır. Bu hoparlör geçici olarak Cumhuriyet alanına ve futbol sahasına konulmuştur. Bunlar bir hafta içinde asıl yerlerine yerleştirilerek biri hükümet alanına, diğeri Cumhuriyet alanına takılacaktır. Böylece Halkevince yapılacak bütün neşriyatı takip imkânı elde edilecektir. Bu bağlama işi daha sonra kahvelere, kulüplere yaygınlaştırılacaktır.¹

Bir süre sonra Halkevi'nin yönetimini Vali Cemal Bardakçı üstlenmiştir. Aynı zamanda parti başkanı da olan Vali, Halkevi idealini yaymak ve geliştirmek amacıyla böyle bir görevi üstlenmiştir. Bu şekilde işlerin daha hızlı yürüyeceği düşünülmüştür. Nitekim çok geçmeden yani, 3 Nisan 1936 tarihinden itibaren hoparlörün faaliyete geçirildiğini görüyoruz. Halkevi müzik ve haber servisiyle Konya'ya bir bakıma yenilik getirmiş olmaktadır.

Halkevi başlangıçta iki parka ve Alaeddin'e

MUSTAFA ÖZCAN

takılmak üzere üç hoparlör siparişi vermiştir. Bunlar geçici yerlerinden çıkarılmış, Cumhuriyet alanına, Hükümet alanı için parti binasının üstüne ve Alaeddin tepesindeki Halkevine takılmıştır. 4 Eylül 1936 tarihinden itibaren de deneme yayınlar başlamıştır.²

Öte yandan Halkevi yayın kolunun her akşam bu hoparlör vasıtasıyla yaptığı neşriyata çok hassas davranması gerektiği belirtilmiştir. Bilhassa müzik neşriyatında titiz davranılmalıdır. Laubali, uyuşturucu, kötü tesirler yapan plâklardan uzak kalınmalıdır.³

Hoparlör Teşkilatının Yaygınlaştırılması

Hoparlörlerin yararını gören Halkevi yetkilileri, mevcut olan üç hoparlörden başka 19 hoparlör tesisi hakkındaki teklifi de kabul etmiş, konunun tetkiki ve incelenmesi için bütçe encümenine verilmesini onaylamıştır.⁴

Konya'da o günün meselesi, Halkevini mak-sada ve ülkeye uygun bir surette faaliyete getirmek ve bu faaliyetin aksamadan devamını sağlamaktır. Halkevi bu ülküsünde, Vali ve Parti başkanının ev başkanlığını üstlenmiş olması yerinde bir karar olmuştur. Şehrin muhtelif yerlerine hoparlörler konulması, Konya'nın sosyal hayatına olumlu ve yeni bir renk katmıştır. Akşamın daha saat sekizinde sessizliğe gömülen şehire hareket getirmiş, eğlence hayatına katkıda bulunmuştur. Esas itibarıyla çok özlü ve isabetli bir teşebbüsün mahsulü olan hoparlörlerden dolayı Konya Valisi'ne teşekkür edilmiştir.⁵

Yine yerel basından öğrenildiğine göre Halkevi'nin getireceği 19 hoparlöre ilişkin mukavele, Halkevi Başkanı ile müteahhit arasında en kısa zamanda imzalanması ve hoparlörün üç aya kadar yerlerine takılmış olması istenir.⁶ Bu

1 "Hoparlör Geldi", *Yeni Ses*, Sayı: 345, 2 Eylül 1936, s.2

2 "Halkevi Çalışıyor", *Yeni Ses*, Sayı: 346, 5 Eylül 1936, s.1-2

3 Hoparlör İşlerken Neşriyata Çok Dikkat Gerekir", *Yeni Ses*, Sayı:349, 16 Eylül 1936, s.2

4 "Halkevi Toplantısı", *Yeni Ses*, Sayı:370, 28 İkinci teşrin 1936, s.2

5 "Hoparlörler İşlerken", *Yeni Ses*, Sayı:348, 12 Eylül 1936, s.2

6 "Mukavele İmzalandı", *Yeni Ses*, Sayı: 378, 19 Birinci Kânun 1936, s. 2

hedefe varabilmek için hemen bir ihale açılır. İhalede şartlar şöyledir:

"Şehrin muhtelif yerlerinde kurulacak olan 19 hoparlör için lüzumu olan 400- 500 tane 5 metre boyunda direk 18000-20.000 metre 2,5 milimetrelilik izole yerli malı bakır, 2 İkinci kânun 937 cumartesi günü saat 11.00'de eksiltme ile alınacaktır. Vermeğe istekli olanların o gün teminatlarıyla ve şartnameyi görmek için her gün Halkevine gelmeleri ilân olunur.⁷ Hoparlörün yurtdışına sipariş edildiği anlaşılmaktadır: "Hoparlör Geldi" başlıklı haberde şu bilgilerle karşılaşıyoruz:

"Halkevimizin sipariş ettiği hoparlör İstanbul'a gelmiştir. Bunların gümrük muafiyetlerine ait muamele tamamlandıktan sonra şehrimize getirilecek ve yerlerine takılmasını müteakip yine eskisi gibi yayın yapılacaktır."⁸

Bir sonraki haberden öğrendiğimize göre Halkevine ait 19 hoparlörlerin gümrük muamelesi tamamlanmıştır. Bunlara ait direk ve teller de bugünlerde gelecek ve yerlerine takılacaktır. Yani hoparlör on beş güne kadar faal bir hale gelecektir.⁹

Halkevi tarafından sipariş edilen 19 hoparlörün İstanbul gümrüklerindeki muamelesi ikmal edilmiş ve yola çıkarılmıştır. Hoparlörün Konya'ya sevk edildiğinin haber verilmesi üzerine Halkevince hoparlör takılacak yerlerin hazırlanmasına başlanmış, direkler dikilmiş, teller uzatılmıştır.

Hoparlör teşkilatının şehirde; Polatlar, Şeyhahaman, Namık Bey, Zircirli Kuyu, Topraklık, Çukur, Kayıklı Kahve, Sarıyakup, Ulurmak, Bordabaşı, Ölübenledi, Muhacir Pazarı, İstasyon, Dede Bahçesi, Küllük Başı, Hapishane, Hacı Hasan, Sinan'lar semtlerine konulmasına karar verilmiştir... Bu yerler seçilirken mevcut parti ocakları ve ileride açılacak olanlar nazan itibara alınmıştır. Hazırana kadar bütün tesisatın ikmal edilmesi ve hoparlörün işlemeğe başlaması uygun görülmüştür. Bir yandan da yayın işi için zengin bir program hazırlanmıştır.¹⁰

Ne var ki şehrin muhtelif semtlerine monte edilecek hoparlörlere ait tesisatın önemli

bir kısmının tamamlanmış olması, ardından hoparlörlerin takılacağı duyurulmuşsa da¹¹ bu işin bitirilmesi için malzemenin gelmesi yetmez. Bunun için İstanbul'dan bir uzman mühendisin getirilmesi de gerekir. Bu uzman mühendis nezaretinde hoparlörün takılacağı bildirilir.¹² Nitekim böyle bir uzman getirilmiş ve o da hemen işleri yoluna koymuş, hoparlörler yerlerine monte edilmiştir. 3 Ağustos 1937 günü tecrübesi yapılmış ve deneme yayınlarına başlanmıştır.¹³ Hoparlörlerin hepsi çalışır duruma getirilmiştir.¹⁴ Birkaç gün sonra Muhacir Pazarı hoparlörlerinde bir arıza yaşanmış ve kısa sürede giderilerek, yayın faaliyetine başlamıştır. Böylece semtlere takılan toplam 22 hoparlör olmuş, bunların tanzim edilen programa göre çalışması sağlanmıştır.

Semtlerinde hoparlör bulunmayan bazı mahalleler Halkevine ve partiye müracaat ederek mevcut şebekeye bazı ilâveler yapılmak suretiyle hoparlörlerin artırılmasını istemişlerdir. Halkevi bu dilekler üzerine tesisatın genişletilmesi için bazı tetkikler yaptırmaya başlamıştır.¹⁵

Halkevi Yayın ve Kitapsaray Komitesi, mutat toplantısını yapmış ve bu toplantıda bundan böyle her akşam hoparlörle çeşitli konular üzerinde kısa konferanslar verilmesini kararlaştırmıştır.¹⁶

1938 yılında Halkevlerinin 6. açılış yıldönümü kutlanmış, bu kutlama törenleri sırasında Halkevinin 22 hoparlörleri çalıştırılmış ve İçişleri Bakanının Ankara'daki şölevi, bu yolla bütün şehre duyurulmuştur.¹⁷

Daha önce söylenildiği üzere hoparlörlerden radyo oyunları yönünden de yararlanılmak istenilmiştir. Bu maksatla, Halkevinin tiyatro (Gösteri) kolu, verimli bir mesai programı hazırlamış ve tatbikine koyulmuştur. Komite, temsilleri bütün halkın takip edebilmesinin zorluğunu dikkate almış, bu yüzden Halkevi hoparlörlerini devreye sokarak her ay radyofonik bir temsil programı sunmayı kararlaştırmıştır. Bu karara göre her ay bir eser monte edilecek ve Halkevinin 19 hoparlörleri vasıtasıyla bütün şehre yayılacaktır. Radyo-

7 "Direk ve Tel Alınacak", "Halkevi Başkanlığından", *Yeni Ses*, Sayı:380, 24 Birinci kânun 1936, s.3

8 *Yeni Ses*, Sayı:413, 16 Mart 1937, s.2

9 "Hoparlör Geliyor", *Yeni Ses*, Sayı:433, 1 Mayıs 1937, s.2

10 "Halkevinde 19 Hoparlör Çalışıyor", *Yeni Ses*, Sayı: 439, 15 Mayıs 1937, s.2

11 "Hoparlörler: Tesisat Bitiyor", *Yeni Ses*, Sayı. 443, 25 Mayıs 1937, s.2

12 "Hoparlörler", *Yeni Ses*, Sayı. 471, 29 Temmuz 1937, s.2

13 "Hoparlörler: Mühendisler Tesisatı Bugün Tamamlayacaklar", *Yeni Ses*, Sayı. 473, 3 Ağustos 1937, s.2

14 "Hoparlörler Çalışıyor", *Yeni Ses*, Sayı: 477, 12 Ağustos 1937, s.3

15 Y...adı geçen yazı, *Yeni Ses*, Sayı: 477, 12 Ağustos 1937, s.3

16 "Halkevi Yayın Kolu Toplantısı", *Yeni Ses*, Sayı: 509, 1 Birinci kânun 1937, s.2

17 "Halkevlerinin Kuruluş Yıldönümü Kutlandı", *Yeni Ses*, Sayı: 531, 23 Şubat 1938, s.1

fonik temsillerin büyük ilgi göreceği tahmin edilir.¹⁸

Radyofonik temsiller konusunda buraya şu bilgiler de eklenmelidir: Halkevi Gösterit Komitesi, temsilleri geniş çapta yapabilmek amacıyla temsiller vermeye başlar. Bu temsillerden -Çocuk Haftası münasebetiyle- Mahmut Yesari'nin **Soyulan Hırsız** adlı komedisi monte edilerek halka dinletirilmiştir. Binlerce kişi bu temsili hoparlörden takip etmiştir.

Çok geçmeden Gösterit Komitesi, radyofonik temsillerin gördüğü ilgi ve rağbeti dikkate alarak Molyer'in **Burjuva Jantiyom** komedisini hazırlamağa başlar. Bu eserin de yakında temsil edileceği açıklanmıştır.¹⁹

Hoparlörler teşkilâtı uzun müddet Halkevi'nin faaliyetleri için en yararlı vasıtalarından biri olmuş, ancak 1946 yılına gelindiğinde bazılarının bozulduğu, bakıma ihtiyaç duyduğu anlaşılmıştır. Bu yüzden yayınlar yapılamamış, aksamalar olmuştur. Hoparlör teşkilâtının, tesis ve şebekesinin esaslı surette ıslah ve onarımını kararlaştırılmıştır.²⁰

Bu işi çözmek üzere Parti Genel Sekreterliğinden uzman gönderilmiştir. Uzmanla birlikte şebekedeki arıza tespit edilmiştir. Kurulan özel bir komisyonun incelemeleri sonunca, daha önce taahhüt edilen noksanların tamamlanması zaruri görülmüştür. Bu eksikliklerin tamamlanmasına kadar hoparlörlerin çalıştırılmaması gerektiği belirtilmiş, 15 Mayıs 1946 tarihinden itibaren yayın faaliyetinin tekrar başlayacağı duyurulmuştur.²¹

M. Fahri Nedim "Hikâyeler-Hatıralar" yazı dizisinde dinün okuma seferberliği hakkında bilgi verir. O okuma seferberliği içinde yetişenler olmasaydı, bugün iş başına geçmeselerdi ne olacaktı? diye sorar ve devamında şunları söyler:

"Eskiden okuma odaları açıktır, konferanslar verilir, toplu ve tek halde öğretim yapılırdı. Konya'nın on yedi mahallesinde on yedi hoparlör konmuş, bunlarla halka gerekli haberler, bilgiler veriliirdi. Atatürk'ün ölüm günlerinde bu mahalle hoparlörlerinin yaptığı hizmet hele hiç unutulmaz. Yağmur altında, karda, kışta Ruslar ne yaptı, Almanlar nereye vardı, hep bilirdik..."²²

Sonuç

Toplum içinde iletişim çok önemli bir konu-

dur. Halkevleri de bunun eksikliğini uzun süre hissetmiş, bunun için sadece salonların, basının yetmediğini fark etmiştir. Konya Halkevi yayın kolu, geniş kitlelere ulaşmak maksadıyla şehirde hoparlörler teşkilatı kurulmasını önermiştir. Hoparlörden yararlanmak dönemin idarecilerine en uygun çözüm yolu olarak görülmüştür. O günün şartları içinde hoparlörler teşkilatını kurmak akılcıca bir iş sayılmıştır. Bu aynı zamanda, şehir halkını bilgilendirici çalışmalarını, gerçekleştirilen etkinlikleri tabana yaymak bakımından son derece yararlı olmuştur.

Bu değerlendirmeyi yaparken devletin içinde bulunduğu durumu göz önünde tutmalıyız. Cumhuriyet idaresi vatandaşlarımızın kültürel seviyesini hızla yükseltmek istiyordu. Çünkü kendisine sunulan çağdaş medeniyete ulaşmak ancak zihniyet değişimiyle gerçekleşebilecekti. Bu gerçeği unutmamak gerekir.

İkinci nokta ise, Türkiye'de henüz radyo yayınlarıyla karşılaşmamış çok geniş bir kitle vardır. Radyo yayınlarının PTT'ye devri ve güçlendirilmesi henüz gerçekleşmemişken hoparlör teknolojisinden yararlanmak iyi bir adımdır. Daha sonra Türkiye'de radyo kullanımının artmasıyla ajansları dinlemek mümkün olabilirdi. Her halkevi radyo sahibi olmak için genel merkeze müracaat etmiştir. Bunu Konya Halkevi'nin genel merkezle yaptığı yazışmalardan anlamak mümkündür. Ayrıca bu radyolar vasıtasıyla II. Dünya Harbi haberlerinin nasıl merakla ve heyecanla izlendiğini anlatan anı kitapları vardır.

Bir de şu gerçeği unutmamalıyız. Bu iletişimin yoğun kullanılmaya başladığı yıllarda II. Dünya Harbi çıkmıştı. Zaman zaman Konya'da kuraklık sıkıntısı yaşanılıyordu. Dolayısıyla bu şartlar altında hoparlörler teşkilatının yaygın hale getirilmesi her türlü takdirin üstündedir. Aslında hoparlör teşkilatı deyip geçmemek gerekir. Bazı insanların hoparlörün bulunduğu yerlerde vakit geçirerek yayınları izlediği kimi kaynaklarda mevcuttur.

Hoparlörden yararlanma, Konya'da ne zamana kadar sürmüştür? Maalesef bu soruya tatminkâr bir cevap veremiyoruz. Yalnız Muhlis Koner'den sonra Belediye Başkanı olan Rüştü Özal'ın bu teşkilattan yararlandığına yönelik bir bilgiyle karşılaştığımızı belirtmek isteriz.

18 "Radyofonik Temsiller", **Yeni Ses**, Sayı: 541, 26 Mart 1938, s.2

19 "Hoparlörlerde Radyofonik Temsiller Veriliyor", **Ekekon**, Sayı: 534-202, 29 Nisan 1938, s.2

20 "Halkevi Hoparlörleri Onarılıyor", **Babalık**, Sayı: 6630, 23 Mart 1946, s.2

21 "Halkevi Hoparlörleri Esaslı Tamir Ediliyor", **Ekekon**, Sayı: 2489, 25 Mart 1946, s.2

22 M. Fahri Nedim, "Hikâyeler- Hatıralar: Okuma Odası Yerine...", **Yeni Konya**, Sayı: 3602, 5 Eylül 1959, s.2

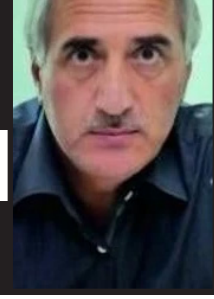
ELEŞTİRİ VE SANAT FELSEFESİ ÜZERİNE

Montaigne, "sizi eleştirenlere, tırnaklarınızı, pençelerinizi değil, ellerinizi uzatın, mutlaka faydalanacağınız güzellikler vardır" der. Fransızca'da "**critique**" kelimesiyle ifade edilen tenkit (eleştiri) bir edebi eserde gerçek güzellik arayışı içine girmek, eserin güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymak demektir. Edebiyatta tenkit ve tahlil Batı'da 17. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Tefsir (yorum) şerh (açıklama) ve tahlil (inceleme) bizde daha önce başlamış ancak Türk edebiyatında metin incelemeleri yapılırken bu tarihi tecrübeden, bilgi ve kültürden yeterli ölçüde faydalanılamamıştır. Edebiyatın diğer bilimlerden farkı sadece kafaya değil, kalbe tesir etmesidir. Duygular insandan insana nakledilir. Güçlü eserler sayesinde bizden önce yaşamış insanları sevebildiğimiz gibi, bizden uzakta yaşayan insanlarla da görüşmeden anlaşabiliriz. Yunus Emre, Nasreddin Hoca, Köroğlu, Karacaoğlu, Mevlâna, Fuzuli, Baki, Namık Kemal, duygu ve düşünce dünyamızda bizim yakın akrabalarımız gibidirler. Edebi eserler zaman ve mekân engellerini aşarak ruhlar arasında bir birlik kurarlar. Ancak bu eserler güzel ve değerli olmalıdır.

Kuru, didaktik bir şiirin yanında **Yahya Kemal'in** lirik şiirleri kalbimizde daha çok etki bırakır ve Güneş çarpması gibi, duygularımızı değiştirir. Hiçbir çocuk güzel bir masalı sonuna kadar dinlemekten kendini alıkoyamaz. Gençler hoşlarına giden bir romanı, uykularını feda ederek okumaktan geri kalmazlar. Okudukça gerçek değerlerin neler olduğunu bizzat keşfederler. Okul kitaplarında gençlerin üzerinde tesir bırakacak eser sayısı çok değildir. Genellikle iyi seçilmiştir.

Bir edebi eser dili biçimlendirirken aynı zamanda kendine göre bir kimlik, kişilik ve okur kitlesi oluşturur. Okuyucunun yorum özgürlüğü vardır. Eserler kurguladıkları dünyada olup bitenlere müdahil olma hakkı vermeseler de muhalif olma hakkımızı engelleyemezler. Bir eseri elimize alıp, kendimizi vererek okuduğumuzda, "uyuyan güzeli uyandırmış oluruz." Okunmayan eser

ŞABAN KUMCU

cansızdır. Eleştiri yapan kişi, okuduğu esere daha geniş bir açıdan bakar. Anlatılanla kullandığı dilin birbirine uyup uymadığına sorular. Adeta bir cerrah gibi davranır. Cümlelerin estetik değerini ölçer.

Kemal Tahir, "Yazar yazdığından fazlasını bilmelidir." der.

Eleştirmenler ve editörler yazarlardan daha fazlasını bilmelidir. Eleştiri yaparken, metinle yazar ayrı tutulmalıdır. Elinden geldiği kadar objektif ve gerçekçi olmalı, yazdıklarına duygularını karıştırmamalıdır.

Bir sanat eserini herkes aynı özen ve dikkatle okuyup, anlayabilir mi...? Tecrübeler gösteriyor ki bu pek mümkün değildir. Çünkü insanlar arasında anlayış farkları vardır. Bazen sanatkar kendisinin de farkında olmadığı birtakım duyguları ifade edebilir.

Edebi tenkit birikim gerektiren bir iştir. Ahlaki ve psikolojik bir sorumluluğu vardır. Eleştiri yapan kişinin ilmi bir üslubu olmasıdır.

ELEŞTİRİ VE SANAT FELSEFESİ ÜZERİNE

Karşılaştırmalar yapabilmeli, teferruata inebilmeli, doğru ve sağlıklı düşünebilmelidir, Eleştirmenin birikimiyle yapılan adil, ölçülü ve doğru yorum, düşüncenin gücüyle birleşebilmelidir. Bir eleştiri mutlak kazanmak veya kaybettirmek için yapılamaz. Eseri samimiyetle anlama çabası ve bütünü görüp, öze yönelme amacı güdülmelidir. Eleştirmenin sesi değil, sözü yüksektir. Hem kendisi hem de başkası için düşünebilmelidir... Bir eleştiride düşünceler ve duygular insan zihninde oluşurken, bir forma bir kalıba dönüşür.

Eleştirmen, bütün dikkatini düşüncenin akışında toplarken, bazen bir yazıda ifadelerin güzelliğine büyülenip dalıp gider. Fakat duyguları, kalbi ve aklı en saf haliyle bu akışa katılmazsa bir anlam birliğine varamaz. Tahlil ve tenkitlerde bir eserin tamamını yüzeyden değerlendirmek yerine, eserin mahiyetine

dair birkaç şeyi etraflıca bilmek, küçük bir olayın veya kavramın ayrıntılarını çözerek oradan genel kanaate varmak daha verimli olabilir. Bir sanat eserinde kuşkusuz içerik (muhteva) çok önemlidir. Ancak şekil, yapı, imaj gibi unsurlar da dikkatle değerlendirilmelidir. Tahlil, (analiz) bir edebi eseri her bakımdan hakkıyla değerlendirme ve anlama çabasıdır.

Sanatçı eserini ortaya koyarken bir keşif halindedir. Yaratanın bahsettiği yetenekler ölçüsünde her sanatkarın farklı bir güzel ve güzellik anlayışı vardır. Eserle kurulan ilk temasla, yazarı anlama çabası başlar. Ayrıntıya yoğunlaşırken esasın esprisini veya esprinin esasını kaybetmez. Bir esere nereden bakmak gerektiğini, o eserin düşünce hayatımıza ve estetik yaşantımıza neler kattığını bilir. Eleştirmen, özgün ve kendine güvenen bir tarzda esere yaklaşmalıdır. Eleştiri, eseri aracı kılarak kendinden bahsetmek değildir. Eseri, kendi anlayışının sınırları içinde anlama ve sıkıştırma zaten değildir. Onun görevi, bu samimi içten ilişki alanı içinde üzerinde kafa yorulmuş, incelikleri, esprileri, seçilmiş metinden kazandığı açılar, motifleri, çizgileri, duyguları samimi bir biçimde, başka bir hesap yapmadan incelemektir.

Eleştirmen, sevinir, üzülür, takdir eder, bazen düşünceler ona ters gelir, bazen umut dolar ama her halükârda kendi gözüyle bakar, kendi aklıyla görür, kendi kanaatini söyler. Kendi sesiyle ve sözüyle konuşur. Özgündür. Anlama ve eleştirme öncelikle usul meselesidir. Başkası için düşünce üreten belki entelektüel olur ama bilgiyi içselleştirmiş olmaz. Eleştirmen düşüncelerini paylaşmak dardındır. Bu sebeple başkalarına yol gösterir ders verir, gerçeği öğretir bir edada, üslupta olmamalıdır. Bir eleştirmenin eserin ekseninden, ana temasından, ikliminden, amacından uzaklaşması uygun değildir. Hakikatin peşinde olmakla kazanılan kudret, bir düşünce adamına bulunmaz bir şahsiyet kazandırır.

Yerinde yapılan adil bir eleştiri, yazarın kendini hakkıyla idrak etmesine, canlı ve güçlü bir benlik (kişilik) kazanmasına vesile olur. Bir beyin içişine gösterilen saygı, sevgi, ilgi ve yakın alaka fikir adamına yaşama sevinci verir. Eleştiri, düşünce yoğunluklu edebi çalışmalarda asıl amaç değildir. **Asıl amaç hayatı, varlığı, insanı ve hakikati gerçeklerine**

en uygun en doğru bir şekilde anlatmaktır.

Bir yazar, yazarlıktan önce iyi bir düşünür ve okur olmalıdır. Eleştirmenin düşünceleri olgunlaşınca, sessizce okuyucuya şu soruyu sorar: "Ben böyle düşünüyorum sevgili okur, sen nasıl düşünüyorsun...?" "Analizlerini ve sentezlerini sessiz, sakın ve fısıldamış gibi bir tonla yapar. Hiçbir eser, onu var eden zaman ve zemin şartlarından koparılarak anlaşılamaz. Bu prensip her sanat eseri için geçerlidir.

Edebi eserlerde, şiirler şairler, romanlar, romancılar; güzel sanatlarda, resimler, ressamlar bu disiplin içinde değerlendirmelidir. Bir eser veya sanatçı, ait olduğu sanat geleneği içinde ele alınmalıdır. Eleştiri, keyfilik ve şahsılıktan uzak sistemli düşünce geliştirilerek yapılmalıdır. Bunun dışındaki yaklaşımlar hem eseri hem de ondan çıkan anlamı boşluğa düşürür. Yazar, düşünür, eleştirmen **Necmettin Türinay'ın** edebi eleştiriler konusunda düşünceleri de şöyledir. "Bir eseri kavramak bir sanatkarı anlamak, yeni, bir şiire nüfuz etmek, yeni bir fetih gibidir. Sanat eserinin ve sanatçının üzerine ışık tutmak onu sarsmak, "değerinin farkındayım, seni anladım" diyebilmek gerekir. Öyle ki bir sanatçının en büyük talihsizliği layık olduğu eleştiriye muhatap olmamasıdır."

Sanatçı nasıl anlaşılır...?

Bir sanatçının anlaşılması için eserin kavranması, yazıldığı dönemin şartlarına göre değerlendirilmesi gerekir. Bir sanatçının iç dünyası en dip mülâhazalara kadar açılmadığı sürece sanatçı anlaşılamaz. Sanatçıyı ve eserini kimsenin farkına varmadığı yüksek bir hisle anlayabilmeliyiz. Bu kavrayış ve anlayışla sanatçıya değer vermek, onu takdir ve teşvik etmek, yer yer tenkit ederek, ruhunun bütün köşelerini kuşatmak gerekir. Sanatçıyı muhatap almak...

Sosyal hayatta muhatap alınmak, varlığının bilincinde olmak o insan için ne kadar değerlidir...? Sanatçı kendini değerli hissettiği bir çevrede, dip dalgalarını iç dünyasını açmaz mı...? Kendisini geniş topluluklara izah edip, kendinin keşfine varmaz mı...? Eleştirmen, eserin derin yapısını ve kendine mahsus şifrelerini eser vasıtasıyla çözmeye çalışmalı, sanatçının diğer metinlerde yaptığı değerlendirmeleri, kendi ulaştığı sonuçlarla ilişkilendirip eşleştirmelidir. Çakışmalar varsa, onları da destek olarak kullanılmalıdır.

Eleştirinin beş aşaması; Fark etme / Anlama / Kavrama / Murakabe (göz altında bulundurma, gözetleme, bekleme, koruma, denetleme) Mana verme

“Martin Heidegger” Sanatçı, varlığın derinlerinde gizlenen hakikati görünür kılmakla görevlidir” der. Edebiyat yoluyla hakikati, hakikat üzerinden edebiyatı anlama çabası ve fark etme isteği, bilme gayretini zorunlu kılmıştır. Bilme isteğiyle fark eder, fark etme isteğiyle bilip anlarız. Bilmeksizin ve fark etmeksizin anlamak mümkün değildir. Anlamak için önce yazmaya değil, okumaya, düşünmeye odaklanmak gerekir. İşte bu samimi arayışlar sırasında birden bir pencere açılır, bir kapı aralanır bir şimşek çakar. O ana kadar sisler içinde belli belirsiz muğlak kalmış kimi şeyler aydınlanır, netlik kazanır ve fotoğraf tamamlanır.

İster roman ister hikâye ister düşünce yazıları yazsın; **Ahmet Hamdi Tanpınar’ı** harekete geçiren hayalleriydi. Türk şiiri **Necip Fazıl’la** birlikte gerçek “metafizik bir soyutlanmaya” ulaştı. Mesela “keşif” kelimesi olmayan bir şeyi bulmayı ifade eder. “Fark ediş” başkadır. Hayatımızda ve dünyamızda var olmasına rağmen, kendi benlik, kimlik ve kişisel durumunuzdan, yoğunluktan veya zaaflarımızdan dolayı burnumuzun dibindekini fark edemeyiz. Fark etmek anlamaya ve kavramaya yönelen çabanın ilk heyecanlı aşamasıdır.

Işığa veya ışığın aydınlatığı nesneye ilk dokunuş, anlama isteğinden başka bir şey değildir. Ancak bu derinlikli bilgileri “kavrayışla” anlamlandırabiliriz. Bunun için hiçbir ayrıntıyı göz ardı etmeyen kıyaslar (karşılaştırmalar) ve araştırmalar yapmak, idrakimizin açılmasına sebep olur. İşte “murakabe” (gözetlemek, beklemek, korumak, denetlemek) bu aşamada başlar. Tekmil (tam, eksiksiz) bir kavrayış murakabesiz olmaz. Eser daha iyi nasıl olabilirdi, eksik yanları nelerdir...? Dil ve sanat hayatımızda bu eseri önemli veya önemsiz kılan nedir...? Bu yorumlar ve fikir beyanları “anlama” nasıl bir mana vermektedir...? Bu soruların aydınlığında, “an” “anlam” ve “mana” kelimelerinin hem etimolojik hem de içerik bakımından farklılıklarına bir bakalım.

Anlam-ak doğrudan eser veya objenin kendi gerçekliğiyle ilgiliyken “mana” subjektif ve kendi değerlendirmemizle ilgili olabilir. “An-

lamak” bir şeyin zihnimizde kendi hususiyet ve gerçekliğine uygun karşılık bulmasıdır. Etimolojik karşılığıyla “bana göre” anlamına gelen “mana” ise anlamın eksik, fazla, iyi, kötü yanlarının daha iyi nasıl olabileceğini ifade eden, bu yönde yapılan önerileri ve hükümleri içinde barındıran bir kelimedir. Bir anlamda eleştiri ve eleştirel düşünce “anlamın” manasını ifade etme çabasıdır denilebilir. Bir meseleyi doğru anlayamamışsanız doğru çözümlemeler yapamaz, doğru sonuçlara ulaşamazsınız.

Bir eseri veya sanatçıyı onu var eden zamanın ruhunu kavramadan anlayamayız. Zamanı kopuk anlamalar anakroniyi (birbirinden farklı zamanları veya çağları birbirine karıştırmak) doğurur. Ön kabuller, peşin hükümler anlamının önünde büyük engeller oluşturur. Bu engeli aşamayanlar yöneldikleri eser ve sanatçıdan, kendi fikri sabitlerini tahkim edecek malzemeler, dayanaklar bulma arayışı içinde olurlar. Bunların hakikati anlamak gibi bir dertleri bulunmaz. Doğruluğu tartışmasız olan kendi hakikatlerini (!) kabul ettirmek gibi saplantıları vardır. O nedenle kendi kapalı dünyaları dışına çıkmaya niyetli olmayan bu masif yapılar anlamayı değil, tanıtmayı ve denetlemeyi merkeze alırlar. Anlamaya çalışmak evvela ahlaki ve bireysel bir çabadır.

Kendi varlığına hürmet eden kişi, varlığını geliştirmek ve olgunlaştırmak için anlamaya çalışır. Her bir bilgi, her bir kelime varlığını zenginleştirir, renklendirir, çeşitlendirir. Bu çeşitlenme esasen insanın kendi iç değişimi anlamına gelir. Değişme zaten bir irade olayıdır, içseldir, içselleştirmedir, samimidir, kabullenmedir, hakikate doğruya olan samimi bir yöneliştir. Üstad **Peyami Safa**, okuma, anlama, düşünme ve eleştirme konusunda okuyucuyu uyanık olmaya çağırır. Okuyucuları farklı bir açıdan uyarır. “Okumak, her şeyden önce yazarla kıyasıya mücadeleyi göze almak demektir. Yoksa yazar, bizim idrakimizi ve vicdanımızı esir ederek uşak gibi kullanmaya başlar. Prof. Dr. Ahmet Sevgi de bize şu tavsiyede bulunur. “Bir kalemin kudretinin sınırını anlamak için, ne söylediğinden çok, nasıl söylediğine bakılmalıdır.”

Kaynakça: Edebiyat Ortamı Dergisi Necmettin Turinay Dosyası, Ocak-Şubat Sayısı, Ankara, 2026. / Mehmet Kaplan, Nesillerin Ruhu, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019.